

ФОРМИ СУБ'ЄКТИВНОЇ ОЦІНКИ ПРИСЛІВНИКІВ ТА ЇХ РОЛЬ В ІНФРАСТРУКТУРІ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ

*Бондаренко Олена Василівна,
канд. філол. наук, доц.*

Київський університет управління та підприємництва

У статті розкрито роль суфіксів суб'єктивної оцінки прислівників в інфраструктурі простого речення.

Ключові слова: дворівневий синтаксис, інтраструктура, інфраструктура, форми суб'єктивної оцінки прислівників.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики мовленнєва діяльність людини виступає об'єктом інтенсивних досліджень. Значну увагу науковці зосереджують на вивченні процесу комунікації, що відіграє провідну роль у суспільному середовищі. Важлива проблема полягає також в опрацюванні звукового оформлення речення як комунікативної одиниці, його варіативності залежно від думок, поглядів, намірів та почуттів мовця.

Актуальність теми зумовлена висвітленням нового підходу до периферійних синтаксичних явищ. Дослідження зорієнтоване на розгляд особливостей синтаксичної організації речення з позиції дворівневого синтаксису.

Одним із винятково важливих факторів, які забезпечують адекватну ситуації комунікативну достатність речення, варто вважати різнорівневий характер його структури. У синтаксичній організації речення в українській та в інших слов'янських мовах діють два структурних рівні: базово-комунікативний та модифікаційно-супровідний, або рівень суб'єктивно-модального та інформативного прирощення. Перший рівень створює граматично та інтонаційно організована єдність компонентів (слів, речень), зв'язаних між собою відношеннями сурядності й підрядності. Це базова (основна) структура речення. Саме засобами базового структурного рівня виражена комунікативна сутність висловлення, визначено базовий логічно-змістовий і граматичний контури речення. Другий рівень утворюють синтаксично й інтонаційно автономні вербальні структури: звертання, слова автора при прямій мові, вставні та вставлені конструкції тощо. Вони "обслуговують" речення, забезпечують йому інформативну повноцінність, орієнтують вислів на адресата. Услід за Д. Х. Баранником, базово-комунікативний (основний) рівень називатимемо інфраструктурою речення, а модифікаційно-супровідний, або рівень суб'єктивно-модального та інформативного прирощення, – інфраструктурою речення [Баранник 1993, 12]. Уточнюючи подане трактування, вважаємо за доцільне наголосити, що інфраструктура становить комплекс функціонально спеціалізованих автономних синтаксичних форм, які перебувають у базовій структурі (інфраструктурі) речення, еластично переривають його граматичну та інтонаційну лінійність і водночас забезпечують потрібні, зумовлені комунікативним завданням прирощення інформативного, суб'єктивно-модального, експресивного та іншого характеру.

Суть поняття інфраструктури речення можна глибше зрозуміти, спираючись на іншу оригінальну теорію щодо структури мови – теорію ієрархії рівнів, сформульо-

вану в 1962 році французьким мовознавцем Е. Бенвеністом. Головне в його концепції те, що мовні одиниці планом вираження спираються на нижчий рівень, а планом змісту входять до вищого рівня. Схематично це можна зобразити так:

Морфема планом вираження спирається на фонему, тобто складається з фонем, але свого змісту набуває лише в складі слова [Кочерган 1999, 72].

Мета дослідження – довести, що досліджувані нами морфemi – суфікси суб'єктивної оцінки прислівників – теж належать до інфраструктури речення.

Особливість інкорпорованих членів полягає в строкатості їхнього морфологічного вираження та значному діапазоні лінійних параметрів: від одного слова, навіть морфemi, а інколи й фонemi до цілого речення, а то навіть і тексту з належними внутрішніми граматичними зв'язками між складниками.

Розглянемо це на прикладі морфemi. Почуттєво мотивована експресивність пов'язана з багатьма явищами українського словотвору. Дери́ваційна система української мови містить велику кількість спеціальних афіксів, за допомогою яких можна експресивно передавати найтонші відтінки почуттів, переживань та оцінок. Уживання зменшено-пестливих (-очок, -ечок, -ісіньк-, -юсіньк- та ін.), пейоративних суфіксів (-яр-, -ищ-, -иськ-, -аг-, -уг-, -ук-, -ур- та ін.) свідчить про позитивне або негативне ставлення до особи, тварини, предмета, явища тощо.

Оскільки мова належить до природних динамічних систем (бо в неї входять одиниці різного рівня членування), то морфема як одиниця мови теж бере участь у вираженні суспільних додаткових інфраструктурних значень.

Наприклад, якісні прислівники на -о, -е, співвідносні з емоційно забарвленими прикметниками, теж можуть виражати суб'єктивну оцінку за допомогою таких суфіксів, які характерні головним чином для розмовної мови. У художніх творах вони вживаються з певною метою, а саме з метою стилізації під народну розмовну мову [Жовтобрюх 1965, 318]. Для прислівників характерні такі суфікси суб'єктивної оцінки:

1. Суфікс **-енько (-еньку)** (вносить відчутний відтінок пестливості), наприклад: *Довгенько так вони сиділи обоє: Арсен у човні, бушля – на Арсенові* (Гр. Тютюнник); *Давно те діялось. Ще в школі, / Таки в учителя – дяка, / Гарненько вкраду п'ятака – / Бо я було трохи не голе, / Таке убоге* (Т. Шевченко); *А чутка у гаю була така, / Що ніби Шука та частенько, / Як тільки зробиться темненько, / Лисиці шле то шупачка, / То сонденку карасиків живеньких, / Або ливів гарненьких...* (Л. Глібов); *Спасе, наш спасе, ходи до нас / Бо й в нас все гаразд: / Хороші коровайниці хороше-нько коровай бгають, / Цукром посипають, маслом поливають* (Українська обрядова пісня); – *Діду! ...Чималенько ви вже на світі прожили. Як по-вашому, коли отак багато снігу напало, на врожай це чи не на врожай?* (Остап Вишня).

2. Суфікс *-есенько* (*-есеньку*) (збільшує відтінок пестливості), наприклад: *Світи, місяцю, з раю / До нашого короваю, / щоб було виднесенько / крjати дрібнесенько* (Українська обрядова пісня); *У неділю рано, рано-поранесеньку / Та послала мати Ганну жито жати...* (Народна пісня).

3. Суфікс *-ісінько* (*-усінько*) (збільшує відтінок пестливості), наприклад: *Точні-сінько, як і я, вона любить почитати щось захватне й часом навіть поміркувати* (В. Підмогильний); *Г а н н а: Однієї лише капусти дві чи три пелюстки, а більш нічогоісінько...* (М. Куліш).

4. Суфікси *-ечко*, *-оньки* належать до менш вживаних (вносять відтінок пестливості), наприклад: *Похвалилась курочка свині: / – Я знесла яєчко в бур'яні! / Баба, що стояла недалечко, / Збігала й забрала те яєчко* (П. Глазовий); *Ой оце чудне дівчатонько, ой-я, / Щосуботоньки їде з містонька / До бабоньки, до бабусеньки, ой* (І. Драч).

Отже, форми суб'єктивної оцінки прислівників відіграють важливу роль в інфраструктурі речення. Вони вносять у слово, а потім у речення зменшено-пестливі відтінки експресії: співчуття, ніжність, ласку, любов, іронію, яскраву гаму емоцій і почуттів.

В статтю проілюстрована роль суффіксів суб'єктивної оцінки наречій в інфраструктурі простого речення.

Ключевые слова: двухуровневый синтаксис, интраструктура, инфраструктура, формы субъективной оценки наречий.

This article deals with the role of adverbs suffixes of subjective evaluation in simple sentences infrastructure.

Key words: a two-level syntax, infrastructure, infrastructure, form adverbs of subjective evaluation.

Література:

1. Баранник Д. Х. Два рівні граматичної структури речення / Д. Х. Баранник // Мовознавство. – 1993. – № 6. – С. 13–19.
2. Жовтобрюх М. А. Курс сучасної української літературної мови / М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. – К. : Рад. шк., 1965. – Ч. 1. – 391с.
3. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 1999. – 288 с.